

Nøragergaard

– en bygnings historie

Nøragergaard er en gammel hovedgård, som nævnes første gang i de skriftlige kilder i 1404. Gården, der ligger i Nørager bys sydøstlige udkant, Durup Sogn, Rebild Kommune, var i middelalderen ejet af Viborg bispestol. Ved inddragelse af kirkeligt gods efter reformationen tilfaldt Nøragergaard kronen, hvorfra den i 1551 overgik til en lang række adelige ejere. I 1730 kom gården ved en tvangsauktion på borgerlige hænder, og den er siden forblevet i borgerligt eje. Indtil begyndelsen af 1600-tallet lå gårdsanlægget på en kvadratisk borgbanke omgivet af vandfyldte grave omkring 300 m nordligere end det nuværende Nøragergaard.

*Nøragergaards hovedbygning,
set fra øst. Foto fra 1921.*

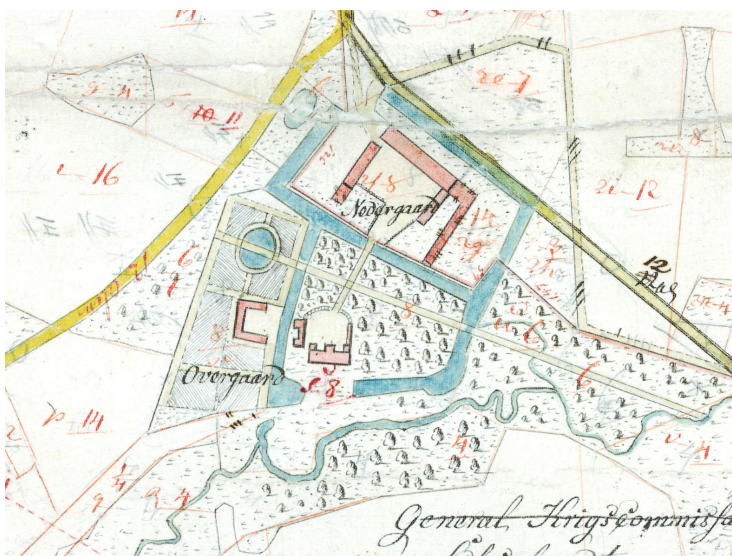
Det nye voldsted kom til at bestå af to borgbanker, en nordlig og en sydlig, med voldgrave omkring. På den nordlige banke lå ladegården, der ikke eksisterer længere. Den blev af Pontoppidan i 1768 beskrevet som værende af grundmur og bindingsværk. Gennem ladegården fik man adgang til den sydlige banke via en bro over voldgraven, som skiller de to banker.

På den sydlige banke opførtes i første omgang en hovedfløj, der senere blev flankeret af en vestlig og en østlig sidefløj. Hovedfløjen bestod af en robust renæssancebygning, som ifølge Pontoppidan skal være opført i 1614 som et grundmuret hus i to stokværk med regulære rum og med hvælvede kældre til bryggers og køkken. En opmåling fra 1787 beskriver bygningen som et grundmuret, enlænget hus i to stokværk, med trappetårn midt på facaden og tårne på hjørnerne - desuden var bygningen udstyret med svajede gavle og sandstensornamenter. Efter at have stået ubeboet i en årrække blev denne bygning nedrevet i 1822.

Den nuværende hovedbygning blev i 1700-tallet indrettet i den vestlige sidefløj, der oprindeligt tjente som bolig for godsforvalteren og avlsforvalteren samt rummede skriverstue og rustkammer. Bygningen var et nord-syd-orienteret, grundmuret hus over kælder. En port midt i huset gav via en bro over den vestlige voldgrav adgang til gårdspladsen. Omkring 1780 gennemgik huset en ombygning i sen barokstil, og i den forbindelse blev portåbningen tilmuret.

Bygningen fremstod herefter, indtil en brand i 2005, i ét stokværk med et fremspringende facade-parti kaldet hjørnerisalter i to stokværk mod nord og syd. Mod østsiden, havesiden, stod huset i to stokværk, hvoraf det øverste stokværk bestod af en lavloftet mellemetage, en mezzanin, i husets længde. Facaden mod øst var inddelt i fem vinduesfag indrammet af høje, rundbuede blindarkader. Adgangen til husets stueetage foregik gennem to døre anbragt symmetrisk i blindarkaderne, mens der var adgang til kælderen gennem en dør i hver gavl. Bygningen blev fredet i 1932.

Hovedgårdsjorden blev i 1807 udstykket og gården delt i to ejendomme, hvorefter ladegården kaldtes Nedergaard og hovedgården med nye avlsbygninger kaldtes Overgaard. De to ejendomme kom i 1816 igen under samme ejer. Efterhånden udstykkedes jorden og avlsgården blev frasolgt i 1912. Den nuværende Nøragergaard råder i dag over den tilhørende park og omkringliggende skov.

Kort over Nøragergaards jorder, 1815. Øverst på kortet ses den gamle ladegård (Nedergaard) og nederst hovedgården (Overgaard) med renæssancehuset, den vestlige sidefløj og avlsgården vest herfor.

Voldstedet er i dag fuldstændig tilgroet, men man kan stadig få en fornemmelse af det store anlæg med borgbanker og voldgrave. På den nordlige banke ses fundamentsrester fra ladegården, og i parken ligger nogle få rester af renæssancehusets sandstensornamenter.

En septemhernat i 2005 blev Nøragergaards hovedbygning udsat for en brand, der var så voldsom at bygningen stod tilbage som en ruin med kun tre stående ydermure, da brand og slukningsarbejde var overstået.

Nøragergaards ruin 2009.
Set fra syd.
Foto: Bente Springborg

Brandtomten henlå som et trist syn indtil 2009, hvor der blev taget fat på den store opgave at genopbygge ruinen, så den i det ydre ville blive en tro kopi af det gamle hus. Efter branden blev bygningsfredningen ophævet, men da bygningen ligger på et fredet voldsted, blev Aalborg Historiske Museum af Kulturarvsstyrelsen bedt om at være til stede, når genopbygningen krævede, at der blev foretaget jordarbejder.

I forbindelse med museets tilstedeværelse på Nøragergaard blev der mulighed for, med velvillig tilladelse fra gårdens nuværende ejer, ingeniør Carsten Palvig, at foretage en bygningsarkæologisk undersøgelse af de tilbageværende bygningsrester inden genopbygningen. Undersøgelsen blev foretaget i håb om, at der kunne indhentes oplysninger om tidspunktet for bygningens opførelse, om dens oprindelige indretning og udseende.

Bygningsarkæologi

Ruinens murværk og bygningsdetaljer blev fotograferet og beskrevet, og en foreløbig bearbejdning af det indsamlede materiale har givet anledning til at præsentere resultaterne i nærværende artikel.

Undersøgelsen viste, at bygningen var opført af munkesten i krydsforbandt, og at hovedparten af murværket var originalt. Munkestenene kan være genbrugt byggemateriale fra et af de andre huse på voldstedet. De små, oprindelige vinduesåbninger i kælderetagen har en rundbuet øvre afslutning, mens stueetagens vinduesåbninger er høje og rektangulære. Overetagens vinduesåbninger, der er noget mindre end stueetagens, har ligeledes en rundbuet øvre afslutning. Husets etageadskillelser synes at være oprindelige, og der sås spor efter en gennemgående ruminddeling fra etage til etage. Sporene, der viste sig i form af sodstriber og bomhuller, tyder på, at skillevæggene i stueetagen og overetagen har været af lettere materiale end murstensmurene i kælderen.

En del af kælderenes vinduesåbninger og den tilbageværende kældernedgang i nordgavlen var oprindelige, ligeledes registreredes rester af originale skillemure, gulve og på den østlige mur en stentrappe fra stueetagens sydlige del til kælderen. Midt i kælderenes vestlige og østlige mure sås sekundært murværk og vinduesåbninger, der stammer fra tilmuringen af portåbningen. Nord for den tidligere portåbning sås spor i østmuren efter yderligere en kældertrappe fra stueetagen.

*Spor efter gennemgående skillevægge på den østlige mur.
Set fra vest.*

Foto: Jan Slot-Carlsen.

Midt i stueetagens vestlige og østlige mure registreredes sekundært murværk og vinduesåbninger, der stammer fra tilmureringen af portåbningen, mens etagens øvrige vinduesåbninger er oprindelige. Indvendig og udvendig på den vestlige mur sås tydelige spor efter den tilmurede portåbning i form af et dobbelt buestik af højkantstillede mursten. De to symmetrisk anbragte, oprindelige døråbninger i den østlige mur var blevet gjort lidt bredere ved tilhugning af de indvendige vanger. Inden for den sydlige døråbning fandtes resterne af den tidligere nævnte stentrappe til kælderen.

*Den nordlige gavl med oprindelige vinduesåbninger og den oprindelige kældernedgang.
Set fra syd.*

Foto: Jan Slot-Carlsen.

*Detailfoto af den vestlige mur med spor efter portåbningen.
Set fra øst.*

Foto: Bente Springborg.

I overetagen så alle vinduesåbningerne ud til at være oprindelige. På bygningens vestlige side bar såvel den nordlige hjørnerisalts sydlige, øst-vest-orienterede murværk som den sydlige hjørnerisalts nordlige, øst-vest-orienterede murværk præg af at være rester af et afbrudt murforløb. Dette kunne tyde på, at de to risalter har været forbundet hen over portåbningen af en mur, der oprindeligt har gået til tagkanten som overetagens øvrige murværk.

Sydlige hjørnerisalts nordlige murværk med spor efter et afbrudt murforløb over den tidligere portåbning. Set fra øst.

Foto: Bente Springborg.

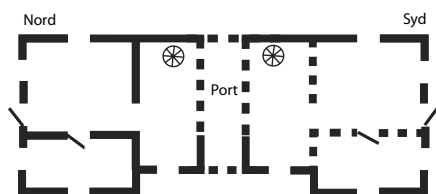

Afslutning

Huset synes i sin oprindelige arkitektoniske udformning at have været en prunkløs, treetagers bygning, der var opført som to identiske enheder delt af portåbningen i de to nederste etager.

På baggrund af de samlede observationer af ruinens bygningsdetaljer er nedenstående rekonstruktionsforslag for husets tre etager udarbejdet. Rekonstruktionsforslaget udelte linjer angiver de faktiske observationer, mens de stiplede linjer angiver teoretiske muligheder.

Rekonstruktionsforslag

Kælder

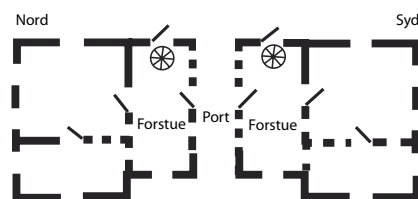
Hver enhed har indeholdt en kælder med fem vinduesåbninger. Der var adgang til hver kælder gennem døråbningen i bygningens gavl og via en indvendig stentrappe fra husets stueetage.

Kældrene har sandsynligvis været opdelt i tre rum hver, og de har været forsynet med gulvbelægninger af røde munkesten og flade natursten.

Stueetage

Hver enhed i stueetagen havde seks vinduesåbninger. Gennem en indgangsdør i bygningens østside var der adgang til en "forstue", hvorfra stentrappen førte til kælderen. Fra "forstuen" førte desuden en vindeltrappe af træ til enhedens overetage. Før bygningen nedbrændte, forefandtes en sådan vindeltrappe til overetagen endnu i bygningens sydlige halvdel.

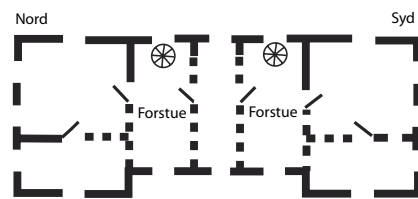
En døråbning i portrummets nordlige og sydlige murværk har sandsynligvis givet adgang til hver enheds "forstue". Ud over "forstuen" har hver enheds stueetage indeholdt et stort og et mindre rum.

Overetage

Overetagens to enheder kan have været adskilt af et rum med samme udstrækning som det underliggende portrum. I så fald har hver enhed været udstyret med fem vinduesåbninger og en "forstue" med én vinduesåbning i hver ende og med vindeltrappen fra stueetagen.

Også på denne etage har hver enhed kunnet råde over et stort og et mindre rum ved siden af "forstuen".

En sådan opdeling af bygningen vil have egnet sig glimrende til at rumme to lejligheder – en til godsforvalteren og en til avlsforvalteren. Der ville sandsynligvis også kunne findes plads til en skriverstue og et rustkammer.

Bygningens arkitektoniske formsprog indeholder ingredienser både fra renæssance- og barokstilen. Renæssancestilen krævede symmetri, regelmæssighed, ro og klarhed, mens barokstilen blødte op på disse krav, men dog bevarede kravet om symmetri. Den skarpe opdeling af huset i to identiske enheder delt af et portrum virker "lidt renæssanceagtigt", mens hjørnerisalterne på husets vestlige facade tydeligt viser, at der er tale om en barokbygning. Denne blanding af stiltræk kunne tyde på, at huset er blevet opført i den tidlige barok – antagelig i slutningen af 1600-tallet, hvorfor huset sandsynligvis altid har stået med afvalmet tag, hvilket også er et stiltræk fra barokken.

*Fugl Phønix – det genopstandne
Nøragergaard med den senbarokke
østlige facade, 2010.
Set fra sydøst.*

Foto: Christian V. Jensen.

Husets indre har i årenes løb gennemgået forandringer efter tidens smag og beboernes behov, mens det ydre ikke synes at have undergået forandringer, siden ombygningen omkring 1780, hvor portåbningen blev tilmuret og facaden mod øst fik sin senbarokke udsmykning med blindarkader.

